

OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY

*Konspekt konwersatorium dla I roku aplikacji radcowskiej (OIRP Katowice)
z dnia 8.01.2024 r.*

Źródła prawa:

art. 128 -144[1] ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy

art. 27,28,60 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy

art. 444, 446 § 2, 505 pkt 2, 896 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny

art. 96 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

art. 144,190, 193 § 2[1], 333 § 1 pkt 1, 753 § 1, 833 § 6, 1082, 1085, 1086 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego

art. 88 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy

Plan zajęć:

- I. Krótka charakterystyka prawa rodzinnego jako części prawa cywilnego
- II. Pojęcie obowiązku alimentacyjnego
- III. Stosunek alimentacyjny, prawo podmiotowe do alimentów - (konkretny) obowiązek alimentacyjny, roszczenie o wypłatę świadczenia alimentacyjnego
- IV. Charakter prawny obowiązku alimentacyjnego: związek z osobą; obustronnie subiektywny charakter - *przez usprawiedliwione potrzeby uprawnionego rozumieć należy potrzeby, których zaspokojenie zapewni mu - odpowiedni do jego wieku i uzdolnień - prawidłowy rozwój fizyczny i duchowy* (uchwała całej Izby CiA SN z 16.12.1987 r., III CZP 91/86).
- V. Zakres podmiotowy obowiązku alimentacyjnego; kolejność; regres alimentacyjny
- VI. *Quasi* alimentacyjny obowiązek (aktualnego) małżonka wobec rodziny; Wybrane zagadnienia (na tle orzecznictwa):

- Pojęcie rodziny; *Małżonek może dochodzić zaspokajania potrzeb na zasadzie art. 27 k.r.o. zarówno wtedy, gdy rodzinę tworzą małżonkowie i dzieci będące na ich utrzymaniu, jak i wtedy, gdy w rodzinie dzieci takich nie ma* (uchwała całej Izby CiA SN z 16.12.1987 r., III CZP 91/86)
- Potrzeby rodziny; zasada równej stopy życiowej: *Potrzeby rodziny stanowią, oprócz utrzymania i wychowania dzieci, potrzeby z istoty swej wspólne, jak również indywidualne potrzeby małżonków. Mogą one być zaliczone do kategorii potrzeb rodziny, gdy zaspokojenie ich jest w danych okolicznościach usprawiedliwione interesem rodziny i odpowiada zasadom współżycia społecznego, a przede wszystkim zasadzie jednakowej stopy życiowej wszystkich członków rodziny* (uchwała całej izby CiA SN z 16.12.1987 r., III CZP 91/86)
- Szczególna (uproszczona) droga realizacji obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny (art. 28 k.r.o.).

VII. Obowiązek alimentacyjny między byłymi małżonkami – zwykły i rozszerzony (art. 60 k.r.o.; także w zw. z art. 21 k.r.o. oraz w zw. z art. 61[4] § 4 k.r.o.);

Wybrane zagadnienia (na tle orzecznictwa):

- *powstanie obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami uzależnione jest od spełnienia określonych przesłanek po stronie osoby uprawnionej. Ich stwierdzenie nie jest możliwe i dopuszczalne w ramach postępowania administracyjnego, wymaga natomiast orzeczenia sądu powszechnego, który orzeka w tym zakresie na wniosek* (wyrok NSA z 22.05.2024 r., I OSK 1055/23)
- wygasanie obowiązku alimentacyjnego, przewidzianego w art. 27 k.r.o. z chwilą uprawomocnienia się wyroku orzekającego rozwód lub uprawomocnienia się orzeczenia separacji lub wyroku unieważniającego małżeństwo (por. uchwały SN z 5.10.1982 r., III CZP 38/82; z 20.10.2010 r., III CZP 59/10; z 13.07.2011 r., III CZP 39/11);
- abstrakcyjny charakter rozszerzonego obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami: *dla oceny, czy warunek przewidziany w art. 60 § 2 został spełniony, nie są istotne ewentualne zmiany, jakie nastąpiły w położeniu materialnym małżonka niewinnego*

w czasie między faktycznym rozejściem się małżonków a orzeczeniem rozwodu, natomiast istotne jest porównanie każdorazowej sytuacji materialnej małżonka niewinnego z tym położeniem, jakie istniałoby, gdyby rozwód nie został w ogóle orzeczony i gdyby małżonkowie kontynuowali pożycie (np. wyrok SN z 7.01.1969 r., II CR 528/68); chodzi „o ustalenia hipotetycznej sytuacji, w jakiej znajdowałby się [...] gdyby rozwodu nie orzeczono i gdyby pożycie małżonków funkcjonowało prawidłowo (np. wyrok SO w Olsztynie z 13.11.2019 r., VI RCa 204/19)

- *zgodność z Konstytucją dożywotniego obowiązku alimentacyjnego małżonka winnego (choćby: współwinnego) rozkładu pożycia - Art. 60 § 3 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy [...] w zakresie, w jakim stanowi, że wynikający z art. 60 § 1 tego kodeksu obowiązek dostarczania przez rozwiedzionego małżonka, który został uznany za winnego rozkładu pożycia, środków utrzymania drugiemu rozwiedzionemu małżonkowi, nie wygasa wskutek upływu czasu, jest zgodny z art. 64 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i z nakazem urzeczywistniania zasad sprawiedliwości społecznej wyrażonym w art. 2 Konstytucji (wyrok TK z 11.04.2006 r., SK 57/04).*
- *Porównanie zakresu obowiązku alimentacyjnego pomiędzy małżonkami określonego w art. 27 k.r.o. na zasadzie tzw. równej stopy, do tego obowiązku pomiędzy byłymi małżonkami określonego w art. 60 § 2 k.r.o. w granicach istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego wynikającego z faktu orzeczenia rozwodu wskazuje, że zakres tego obowiązku z art. 27 k.r.o. jest szerszy, niż wynika to z art. 60 § 2 k.r.o. (wyrok S.A. w Krakowie z dn. 12.12.2023 r., I ACa 801/22)*

VIII. *Szczególny charakter obowiązku alimentacyjnego obciążającego rodziców względem niesamodzielnych dzieci - jeżeli dziecko po zdobyciu samodzielności zawodowej znajdzie się w niedostatku, jego uprawnienia alimentacyjne w stosunku do rodziców mogą wynikać jedynie z art. 133 § 2 k.r.o. Szersze uprawnienia przewidziane w § 1 tego przepisu, raz wygasłe, nie mogą powstać na nowo .*

- IX. Obowiązek alimentacyjny innych krewnych; pojęcie niedostatku - *pojęcia niedostatku z art. 133 § 2 KRO nie można ograniczać do wypadków, gdy uprawniony do alimentacji nie ma żadnych środków utrzymania, lecz przez to pojęcie należy rozumieć i taką sytuację materialną, w której osoby uprawnione nie mogą w pełni zaspokoić swych usprawiedliwionych potrzeb* (wyrok SN z 20.02.1974 r., III CRN 388/73)
- X. Obowiązek alimentacyjny a posiadanie przez uprawnionego/zobowiązanego przedmiotów wartościowych
- XI. Zakres i sposób zadośćuczynienia obowiązkowi alimentacyjnego
- XII. Podwójnie subiektywny zakres obowiązku alimentacyjnego; sposób „ustalenia” obowiązku alimentacyjnego, w tym jego dochodzenia przed sądem; zmiana stosunków
- XIII. Przedawnienie roszczeń alimentacyjnych
- XIV. Wygasanie obowiązków alimentacyjnych
- XV. Realizacja obowiązku alimentacyjnego a zasady współżycia społecznego
- XVI. Ochrona roszczeń alimentacyjnych
- XVII. Ciekawe zagadnienia praktyczne:
- wyrok zasądający/postanowienie zasądające alimenty na rzecz dziecka a zaprzeczenie ojcostwa (*Były mąż matki nie może skutecznie żądać zwrotu kwot wyłożonych przed zaprzeczeniem ojcostwa na utrzymanie i wychowanie dziecka; zob. uchwała SN z 22.2.1980 r., III CZP 6/80*);
 - wyrok zasądający do rąk jednego z rodziców a upełnoletnienie się dziecka (*W przypadku uzyskania przez uprawnionego pełnoletności z zachowaniem prawa do alimentacji, wypłata alimentów może nastąpić wyłącznie na ręce uprawnionego bezpośrednio. Zdarzenie to nie wymaga stwierdzenia orzeczeniem sądu opiekuńczego i dlatego do wykazania legitymacji do osobistego odbioru świadczeń wystarczą odpowiednie dokumenty stanu cywilnego; zob. uchwała SN z 16.04.1977 r., III CZP 14/77*)